

får de en klarare bild av var politikerna står och det hyfsar ekvationen."

I regeringsförklaringen av den 8 oktober 1976 sägs: "Normer fastställs för personaltäthet och gruppstorlek inom förskolan." Nu väntar många på besked hur regeringen tänker lösa dessa frågor som varit högaktuella i flera år. Tyvärr tycks väntan bli lång. En arbetsgrupp för dessa frågor har nyligen

tillsatts inom socialdepartementet och den referensgrupp som skall bistå utredarna har ännu inte fått någon kallelse till det första sammanträdet.

Många kommuner har stora svårigheter när det gäller att klara såväl kvalitet som kvantitet inom barnomsorgen. Regeringen måste därför påskynda arbetet med de frågor som i första hand har anknytning till kvaliteten i verksamheten annars kommer misstron mot politikerna att öka.

En väg för morgondagens långvård

MARIA BRÄNNSTRÖM & INGER MELIN

Inte längre bara långvård

Esselte Studium, Nacka 1977, 150 s

Författarna har samlat in sitt material till denna bok i huvudsak från långvårdskliniken i Kalmar. Denna klinik har under ledning av sin dynamiske överläkare Lars Wernersson, fått stor erkänsla för goda rehabiliteringsresultat på ett åldrat patientklientel. Författarna inleder sin redogörelse på sätt som är vanligt i böcker av denna typ, dvs en skildring av långvård i kris. Platsbristen

är katastrofal, personalen överbelastad och maktlös och patienterna bortglömda, övervårdade, understimulerade och passiva. Mot denna bild ställs långvårdskliniken i Kalmar, vars huvudsakliga inriktning följer Europarådets rekommendationer att satsa på att uppskjuta vårdbehovet så länge som möjligt. Det sker genom att vården kombineras med en omfattande rehabilitering där man framför allt söker aktivera de resurser som patienten trots sin sjukdom och ålder ändå har kvar.

Målet för varje patient som tas in på kliniken är klart utsagt: det är att ge patienten möjlighet att komma hem igen och klara sig ytterligare en tid med hemvård. Den ofta mycket långa vägen hem för en patient vid långvårdskliniken börjar snarast efter intagningen. Dels genom att träna patienten i färdigheter som skall kompensera hans handikapp, dels genom att tidigt förse patienten med de tekniska hjälpmedel som kan underlätta hans vistelse utanför vårdanstalt. När det gäller sistnämnda har Lars Wernersson och hans medhjälpare visat en förvånande uppfinningsrikedom i att konstruera nya individuella hjälpmedel till patienternas fromma. Man har också sett

till att hjälpmedlen konstrueras i samarbete med patienten och i inte så få fall kommer uppslag till hjälpmedel från patienten själv.

Vid Kalmarkliniken har man insett att rehabiliteringsåtgärder är meningslösa om inte man får medverkan från patienten själv. För den skull satsar man på en omfattande socioterapi med utflykter, samtalsterapi och ordnad underhållning.

Men också på en aktiv långvårdsklinik som den i Kalmar finns en betydande grupp av patienter där alla rehabiliteringsförsök är utsiktslösa och där endast vård återstår. Dessa patienter återfinns på vårdavdelningarna – våningen ovanför aktiveringsavdelningarna. Där är personalen starkt uppbunden till rutiner och vårdpersonalen har få möjligheter att vara med i det mera aktiva arbetet på behandlingsavdelningarna. Det länder bokens författare till heder att man inte skyggar för en rak redogörelse för de motsättningar som finns mellan de olika personalkategorierna på kliniken och särskilt mellan vård- och aktiveringspersonal. Kanske man här saknar en redovisning för motsättningar som med all sannolikhet också bör finnas mellan akutvård och långvård. Bokens författare är – trots att de om-

sorgsfullt satt sig in i vad de skildrar – ändå utomstående varför en belysning av denna problematik i boken skulle ha varit av stort värde.

Det är en sympatisk bok som Maria Brännström och Inger Melin har skrivit. Den präglas av djup medkänsla för långvårdens patienter och man drar sig inte för att sia om vad som blir följden om politiker, läkare och administratörer trampar vidare i gamla hjulspår. Genom att skildra en klinik, som är progressiv och i många avseenden arbetar i andra banor än de hitintills utstakade, visar man på en väg som kanske kan mildra svårigheterna för morgondagens långvård.

P. Nordqvist

De utvecklingsstörda och medicinen

KARL GRUNEWALD

Medicinska omsorger om utvecklingsstörda

Natur och Kultur, Malmö 1978, 240 s., ca kr 105.- inkl moms

Med Karl Grunewald som ansvarig editor föreligger i *Natur och Kulturs* serie Omsorg en vacker volym på 240 sidor, som i 17 kapitel behandlar de psykiskt utvecklingsstörda medicinska vårdbehov i vidsträckt mening. Boken är avsedd att användas i utbildningen av vårdpersonal, men vänder sig också till föräldrar och andra av de utvecklingsstörda problem berörda.

Boken har en tilltalande spatiös typografi, vilket man i dessa dagar värdesätter högt, och den har ett utomordentligt bildmaterial med både instruktiva schematiska teckningar och delvis lysande fotografier.

Grunewald adresserar sig till läsaren med en fråga, som under arbetet med boken hela tiden stått för honom: är det här begripligt? är det

tillräckligt intressant? Man märker verkligen Grunewalds ambitioner till pedagogisk tydlighet, ty han är den, som lyckats bäst därmed i de sex kapitel han skrivit själv. Kapiteln avhandlar definitioner, indelning och epidemiologi, en översikt över orsaker samt de utvecklingsstörda ställning inom allmän hälso- och sjukvård, medicinska utlåtanden och intyg och slutligen hälso- och sjukvård inom omsorgerna.

Också flera av de andra författarnas kapitel är utmärkta, så t. ex. Orvar Eeg-Olofssons om epilepsi och Bengt Magnussons om tandvård. Jan Lindsten lyckas förträffligt med den svåra uppgiften att popularisera genetiska orsaker till utvecklingsstörning och Rolf Zetterström med den knappast mindre svåra att så kortfattat som det varit nödvändigt skildra kliniska syndrom och sjukdomar. Jan Heibel skriver om motoriska handikapp och främst cerebrala pares, Eva Lindstedt om synhandikapp och Bo Ingberg om hörsel- och talfel.

Irène Sjögren har haft den inte lätta uppgiften att skildra hjärnans utveckling, men har knappast lyckats särskilt väl. Hon belastar sin framställning med ovanliga termer såsom t. ex. neoteni och terata, svårförståeliga också för flertalet läkare och onödiga i denna skildring.

Rolf Göstason har två kapitel. Det första om personlighetsutveckling hos utvecklingsstörda är kort, litet suddigt och ger inte så mycket. Det andra om psykiatriska komplikationer hos vuxna utvecklingsstörda har enligt min mening fått en olycklig utformning. Det går helt enkelt inte att så sammantränga stora delar av psykiatrien på ett 10-tal sidor, och så långt kan man tycka att Göstasons uppdrag varit omöjligt redan från början.

Men också bortsett härifrån formulerar sig Göstason mindre väl. Om de olika förloppstyperna av schizofreni heter det t. ex.:

"En form börjar långsamt och bryter ned personligheten efter

hand; den kallas *simplex* (enkel).

En annan kallas *hebefreni* och börjar ofta hos ungdomar och har ett mera stormigt förlopp, medan en tredje – den *katatona* formen – karaktäriseras av stelhet i musklerna och total viljelöshet, omväxlande med orostillstånd".

Mer amatörmässigt än så kan man knappast skildra detta avsnitt. I en lärobok, som man har all anledning hoppas skall användas i stor utsträckning, måste detta vara fatalt.

Olycklig är också en tendens hos Göstason att inte göra boskillnad mellan hypoteser eller om man så vill opinioner å ena sidan och fakta å den andra. Ett exempel:

"Psykisk ohälsa är vanligare hos utvecklingsstörda än hos normalbälvade. Detta beror på den ur mentalhygienisk synpunkt ogynnsamma särbehandling, som de utvecklingsstörda ofta blir föremål för både i hemmet och i samhället. Dessutom har den utvecklingsstörde på grund av sitt förståndshandikapp inte samma resurser att lösa uppkomna problem och konfliktsituationer. Slutligen kan en del av de skador eller rubbningar i hjärnans funktion, som förorsakar utvecklingsstörning, även medföra andra psykiska tillstånd".

Jag menar att det är ofantligt viktigt, att inleda ett sådant stycke ungefärligen så här: Man kan tänka sig olika förklaringar Göstason framställer de olika möjligheterna som om de vore påvisade eller säkerställda, vilket ju ingalunda är förhållandet. Vad beträffar den första förklaringen, så är det ju dock så, att den stora huvudmassan av utvecklingsstörda undgår psykiatriska komplikationer, och det återstår sannerligen att visa, att dessa skulle drabbas främst dem, som i särskilt hög grad ogynnsamt särbehandlats.

Gregor Katz har lyckats väsentligt bättre med sitt kapitel om psykiatriska komplikationer hos barn och ungdomar, icke minst genom att använda sig av kasuistiska illustrationer.

Sammanfattningsvis är boken ett värdefullt tillskott till den nu ganska omfattande litteratur, som vänder sig till personer intresserade av om-sorgerna om psykiskt utvecklings-störda. Dess specialinriktning på medicinska problem gör den unik. Huvudparten av boken ligger på en hög nivå, men några få avsnitt är inte tillfredsställande.

Hans Forssman

Skuldsättning och återanpassning efter straff

Straffades skulder

Rapport (1977: 4) av Brottsförebyggande rådet

Liber distribution, Kristianstad 1977, 301 s

Det är en allmän uppfattning att den dömdes skuldbelastning utgör ett betydande hinder för hans möjligheter till "återanpassning". Vetenskapen om att kronofogden lurar bakom hörnet med hot om indrivning och införsel i lön gör, menar man, att den dömda tappar lusten för ordnat arbete. Han drivs i stället till den svarta arbetsmarknaden eller till att med täta mellanrum byta arbetsplats för att kunna hålla sig undan de exekutiva myndigheterna.

Vi har länge saknat en närmare utredning om hur det egentligen förhåller sig med de straffades skuldsättning. Brottsförebyggande rådet (BRÅ), känt som flitig producent av rapporter på det kriminalpolitiska fältet, har uppdragit åt försäkringsdirektören Erland Strömbäck att med hjälp av hovrättsfiskalen Lars Göran Abelson utreda denna fråga. Till uppgiften har också hört att anvisa tänkbara lösningar för att underlätta de straffades ekonomiska skuldsituation.

Denna rapport är värd att uppmärksammas. Den ger en utmärkt kartläggning av de olika typer av skulder det här är fråga om och hur reglerna på det exekutiva planet ut-

formats. Särskilt redovisas de möjligheter som finns till avskrivning, avbetalning, anstånd, eftergift och nedsättning beträffande de olika skuldtyperna. Detta snår av bestämmelser är säkerligen en ökad materia för en stor del av vårdpersonalen och inte minst för de straffade själva. Bilden fullständigas genom en redogörelse för kriminalvårdens egna åtgärder för att sanera detta klientels ekonomiska situation.

Någon fullständig kartläggning av klientelens totala skuldsättning har inte gjorts. Utredaren nöjer sig med att referera till de mindre undersökningar som redan finns och komplettera dem med vissa studier av aktuellt material med begränsad räckvidd. Undersökningarna anses bekräfta att många straffade har stora skulder till såväl det allmänna som till enskilda fordringsägare. Man vågar också påstå att denna skuldsättning betydligt överstiger genomsnittsmedborgarens. Uppgifterna tyder på att de största problemen gäller sådana skulder som avser skadestånd och underhållsbidrag.

Den grundläggande frågan måste bli: hur tungt väger det allmännas intresse av att driva in de straffades skulder? Man kan tycka att det från rättvisesynpunkt är rimligt att de dömda inte ska komma lindrigare undan än andra medborgare med motsvarande skuldbörda. Å andra sidan talar starka skäl för att den ekonomiskt svaga, som dömts till straff och berövats friheten under viss längre tid, kan sägas ha helt eller delvis betalat sin skuld till samhället. Straffet skulle alltså konsumera tidigare skulder till det allmänna så att den frigivne blev "nollställd" eller hans skuldbörda i vart fall blev kraftigt reducerad.

I rapporten presenteras en rad olika lösningar som skulle kunna underlätta den dömdes skuldsituation i sådan riktning. Det är kloka synpunkter som lämnas. De borde i stor utsträckning kunna gälla även andra underprivilegierade grupper som

ställs i samma situation som de straffade. Nyligen har BRÅ:s styrelse enligt notis i dagspressen fört frågan om de straffades skulder till justitiedepartementets prövning. Det är bara att hoppas att denna rapport ska leda till önskvärda reformåtgärder. Det är den värd.

Erland Aspelin

Dunkel filosofi om psykologi

HELM STIERLIN

Mänskliga relationer

Natur och Kultur, Stockholm 1977, 140 s, ca kr 45.- inkl moms

Bokens allomfattande men intetsä-gande titel skapade inga klara förväntningar hos mig inför läsningen. Förf. visar sig vara en psykiater som under en mångfald år varit verksam som psykoterapeut, numera ägnar han sig huvudsakligen åt forskning kring psykoanalytiska grundproblem.

Stierlin är starkt påverkad av Hegel och senare existensialistiskt orienterade filosofer. Han utgår i sina diskussioner ofta från S. Freuds praktiska arbete och granskar detaljer i relationen mellan psykiatrisk terapeut och patient. Denna relation beskrivs som präglad av olika polariteter (motsatspar) eller "rörelsemönster": ögonblick-varaktighet, olikhet-likhet, tillfredsställelse-försakelse, stimulering-stabilisering, närhet-distans. Terapeuten har till viktig uppgift att sträva mot jämvikt i motsatsparen för att relationen till patienten skall innebära en verklig ömsesidighet, en dialog.

Därefter beskriver förf. relationen mellan mor (närmaste förälder) och barn enligt samma modells motsatspar. Han anlägger även ett vidare perspektiv och försöker analysera hur nutida samhällsförändringar återverkar på relationer inom kärnfamiljen. Stierlin framhåller bl a att uppluckringen av generations- och

könsolikheter försvårar för den unge att finna sig själv som särpräglad individ.

Boken är väsentligen mera filosofi än psykiatri och psykologi. Man känner sig ofta osäker på vad förf. vill ha sagt med sina resonemang. Ibland förefaller det han tar upp nästan ovidkommande för det han resonerar sig fram till. Språket är genomgående ganska tungt vilket bidrar till dunkelheten. Det finns så många bra böcker som beskriver vidareutveckling av psykoanalytisk teori och verksamhet; därför kan man inte rekommendera denna.

Anders Dolfe

Samtalsteknik

LARS-ERIK LILJEQVIST

Samtal utan misstag

Psykologiförlaget AB, Eskilstuna 1977, 104 s. Ca kr 35.-

Samtal utan misstag låter anspråksfullt och i uttrycket finns säkerligen en viss ironi. Boken handlar om praktisk samtals- och intervjueteknik. Personer i vitt skiftande yrken är mycket beroende av att lära sig mer om hur samtal kan få en bättre struktur så att individerna i samtalet når fram till varandra. Yrkessamtal har bestämda syften, samspelet mellan de inblandade gör det inte självklart att man uppnår önskade mål.

Det finns enligt Liljeqvist utredande, informerande och behandlande samtalsfunktioner och de tre flyter in i varandra. Han redogör, färgad av sin yrkesbakgrund som arbetspsykolog, framför allt för utredande och informerande samtal i vilka två personer är inblandade. (Boken handlar alltså inte om psykoterapi, som i vardagsform ibland förenklat kallas för samtal). Utgångspunkten är att alla yrkesutövande "samtalare" behöver vara öppnare mot varandra beträffande sin samtalsteknik, alla kan förbättra sina

kunskaper i detta.

Förf. försöker beskriva vad yrkesmässiga samtal består av och visar på några indelningsgrunder. Han går igenom en mängd praktiska aspekter såsom lämplig samtalstid, hur alltför pratsamma personer kan bemötas, hur yttre förhållanden kan ordnas på bästa sätt inför samtalet, vad man bör tänka på vid samtalets inledning och i fortsättningen, olika samtalstekniker.

I mycket lätt form presenteras även vissa teoribitar. Förf. tar bla upp hur språkliga missförstånd uppstår, hur vi tolkar all information, hur stort behovet är av olika former av återkoppling (ex att ställa frågor, komma med invändningar, lämna egna synpunkter).

Boken är en omarbetning av ett kompendium. Den har kvar kompendiets i punktform sammanfattande uttryckssätt. I något enstaka av nio kapitel är det som förf. tar upp alltför speciellt för att kunna tillämpas utanför arbetspsykologin. Läsare från många yrkesgrupper bör dock kunna använda en hel del av Liljeqvists metoder och råd. Han skriver med enkla ord och delar upp texten på ett mycket åskådligt sätt. Olika samtalssituationer illustreras med tydliga exempel, sammanfattningarna efter varje kapitel är utmärkta. Vi gör troligen färre misstag i samtal efter att ha läst boken och den förtjänar en stor spridning.

Anders Dolfe

Bingospelare

ÅKE DAUN (redaktör)

Bingospelare

Tidens Förlag, Kristianstad 1977, 144 s.

Klockan två en eftermiddag bestämmer sig två jobbare i blåstall att titta in i en bingohall. I dörren stannar de förstummade. Vad de ser är ett människohav insvept i rökmoln. På po-

diet står en funktionär vid en bollmaskin och läser upp siffror i en mikrofon. Hans röst och bollarnas rassel i maskinen är de enda ljud som hörs. Den ena jobbaren säger: "Har du sett . . . här sitter dom alltså . . . det är ju inte klokt". Båda skakar på huvudena och går.

Scenen finns beskriven i *Bingospelare* (Tidens förlag), en samhällsvetenskaplig forskningsrapport gjord av Åke Daun, Paavo Bergman, Maria Modig, Sven E Olsson och Karla Werner.

Bingo är populärt i stora delar av världen. Mest utbrett är spelet i England och USA. Bingons belackare har liknat dess omfattning vid en pestsmitta. Personliga olyckor och familjetragedier har faktiskt förekommitt i bingos fotspår.

I Sverige beräknas mellan en halv och en miljon människor spela bingo. En statlig lotteriutredning 1970 talar om ca 20 miljoner deltagare per år! Den årliga omsättningen torde uppgå till ca 1 miljard kr! Till sammans med trav och galopp ligger bingo i täten i den svenska "spelligan".

Vem är bingospelaren? Vad kan sägas generellt om spelarna? Vad förenar dem? Hur ser bingospelarnas sociala sammansättning ut? Varför just bingo som fritidsnöje? Det är några av frågorna rapporten vill ge svar på.

Att det bara är de utslagna och isolerade som ägnar sig åt bingospel avvisar rapporten som bara delvis sant. Bingen ingår i ett större mönster av kultur- och fritidsaktiviteter, som också berör arbetslivet och människors samvaro i övrigt.

Forskargruppen har besökt ett flertal bingohallar i Stockholm, men har i sin rapport hållit sig till en – en livligt besökt stor-bingohall. Hallen brukar vid dagtid vara fylld med 300–400 spelare, till 70 % kvinnor i övre medelåldern. Spelarna markerar sina stamplatser för att sedan köa framför kassorna. Stämningen i hallen är påtagligt uppskruvad.

I en bingohall florerar en mängd

oskrivna regler. En är att inte "snacka skit", dvs prata om personliga problem. I en bingohall ska alla vara utåtriktade. Denna policy stöds av hallens funktionärer som cirkulerar bland spelarna och uppmuntrar dem likt vänliga föräldrar. "Familjerelationen" understryks också genom det interna bingospråket, helt obegripligt för den oinvigde.

Många av spelarna poängterar att bingo inte är något sällskapsspel, utan ett spel om pengar eller pengars värde. En hierarkisk uppdelning av spelarna finns. Högst i rang är stor-spelarna. Lägst spelarkomanerna, de som vid spelpauserna kastar sig över de enarmade banditerna. Mellan dessa två grupper befinner sig majoriteten, de bingospelare som upplever denna fritidssysselsättning som ett tillfälle att träffa likasinnade.

Rapporten sovrar bort en hel del myter kring bingospelet. Den försöker ge en nyanserad bild av vilka det är i Sverige som spelar: vilka åldrar, yrken osv. – men också vad spelarna i övrigt gör på sin fritid. Rapporten menar att bingospelet är en kulturell och samhällelig sysselsättning. Både som en avskild värld, med egna normer och regler, och som ett samspel mellan människor i och utanför bingohallen.

Till sist en komplimang till rapportsskrivarna. De har skrivit en ovanligt lättläst rapport. Så här ska forskning redovisas!

Johnny Samuelsson

Bingo är en variant på det *Genuesiska lotteriet* – ett nummerlotteri – som i det forna Genua användes vid tillsättning av ämbeten. Man väntade tills fem lediga tjänster uppstod. Dessa tjänster lottades sedan ut till minst 90 sökande. Sedlar med namn på de sökande lades i en urna, ur vilken man sedan drog de fem som fick tillträda ämbetena.

Våra recensenter

Docent **Percy Nordqvist** är överläkare på klin. I, Vasa sjukhus, Göteborg. Professor **Hans Forssman**, professor emeritus vid Göteborgs universitet. **Erland Aspelin** är hovrättsråd i Skånska Hovrätten. **Anders Dolfe** är psykolog vid Kärnsjukhuset i Skövde, psykiatriska kliniken. **Johhny Samuelsson** är verksam vid Stockholms socialförvaltning.

Böcker till redaktionen

Hilde Bruch

Att lära sig psykoterapi

Natur och Kultur, Malmö 1978, 143 s, ca kr 50. – inkl moms

Rapport från *Nordiska Samarbetsrådets för Kriminologi forskningsseminarium 4–7 oktober 1976 i Uddevalla, Sverige*
Stockholms Universitet, Malmö 1978, 154 s.

Karl Grunewald

Medicinska omsorger om utvecklingsstörda

Natur och Kultur, Malmö 1978, 240 s, ca kr 105. – inkl moms

Lars Walløe mfl

Seksualitet, familieplanlegging og prevensjon i Norge

Universitetsforlaget Oslo, Vojens Denmark 1978, 264 s, ca Nkr 84.50.

Budgetdepartementet

Inför jämställdheten 1978

Liber Förlag, Uddevalla 1978, 92 s

Mogens Nord-Larsen

Tabere i skolen – 7 år efter

Socialforskningsinstituttet publikation nr 80

Teknisk Folag København, 1977, 171 s, ca Dkr 35. –

Carola Nilstein & Kerstin Oijens

Ansvarsfrågor i förskola och på fritidshem

Natur och Kultur, Malmö 1978, 88 s, ca kr 28. – inkl moms

Bodil Rosengren

Barnpedagog – utbildning och samhällsförändring

Natur och Kultur, Borås 1978, 80 s, ca kr 26. – inkl moms

Karl-Axel Sverud & Olof Ernestam

Perspektiv på förskolan

AWE/Gebers, Malmö 1978

Ingvar Lundberg

Antimon

En litteraturstudie över medicinska och toxikologiska erfarenheter. Arbetsarskyddsverket, Vetenskaplig skriftserie 1978: 1
LiberTryck, Stockholm 1978, 35 s

Gunnar Inghe

Socialmedicin 3

Prevention, vård och kontroll
Esselte Studium, Nacka 177, 266 s, ca kr 165. – inkl moms

Ivar Reinvang

Afasi

Språkforstyrrelse etter hjerneskaade
Universitetsforlaget Oslo, Drammen 1978, 202 s, ca Nkr 84. –

Peer H Staff, Sverre Maehlum & Kåre Rodahl

Trening av pasienter

Gyldendal Norsk Forlag, Oslo 1978, 164 s